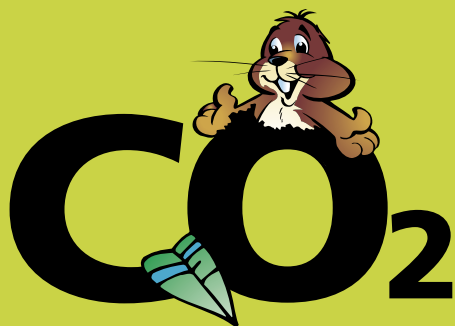

Er du dus med himlens fugle og skovens grønne træer?

**Læs om:
CO₂ - og skab
et åndehul!**

**...så har du fundet ind
til det, som gør livet
allermest værd!**

Alm. hvidtjorn
- *Crataegus monogyna*
Kraftig, tæt kuppelformet busk eller lille træ. Op til 10 m høj. Hvid blomst i halv skærme - røde bær. Nøjsom og vindhårdfør.

Alm. hyl
- *Sambucus nigra*
Busk eller lille træ. 5-6 m høj. Blomst som store hvide skærme, sorte bær i september. Nøjsom og vindhårdfør.

Alm. hæg
- *Prunus padus*
10-15 m høj. Tæt forgrenet træ, ret overhængende, ofte flerstammet. Hvide stærkt duftende blomster, sorte frugter.

Ask
- *Fraxinus excelsior*
Kraftig opret, 30-40 m højt bredkronet træ. Løvet er uligeformet, 15-20 cm langt. Gul høst farve. Trives også på fugtig bund.

Problemer og muligheder i fremtidens klima

■ Af Niels Hansen, DMI ■

Næsten alt hvad vi mennesker foretager os, indvirker på atmosfæren og det globale klima. Den mest kendte bivirkning stammer fra udledningen af drivhusgasser ved forbrænding af fossile brændstoffer som kul, olie og gas. Fænomenet - kaldet den menneskeskabte drivhuseffekt - er medvirkende til den globale opvarmning.

I Danmark har vi hidtil registreret en stigning i middeltemperaturen på knapt 1,5°C siden 1870. Det er noget højere end det globale gennemsnit på ca. 0,8°C. En del af stigningen skyldes naturlige udsving, men det bliver mere og mere tydeligt, at noget af stigningen har en ikke-naturlig årsag.

Også nedbøren har ændret sig, siden DMI begyndte de landsdækkende målinger. Set over hele året falder der mere og mere regn i Danmark. Vi er gået fra en gennemsnitlig nedbørsmængde pr. år på ca. 650 millimeter til op mod 750 millimeter siden midten af 1870'erne.

I løbet af det 21. århundrede fortsætter klimaet med at ændre sig i takt med atmosfærens øgede indhold af drivhusgasser.

Drivhuseffekten

Den vigtigste drivhusgas er CO₂ (kuldioxid), der udgør ca. 0,4‰ (promille eller tusindedele) af jordens atmosfære. Koncentrationen af CO₂ er vokset med ca. 35% siden den industrielle revolution i midten af 1700-tallet og meget kraftigt de seneste 50 år. Andre drivhusgasser er klor-fluor-kulstof-forbindelser (CFC-gasser), kvælstof-ilter (NOx'er), metan (CH₄) og ozon (O₃).

Drivhusgasser påvirker jordens energibalance ved at reflektere den langbølgede varmestråling som ellers ville undslippe til verdensrummet. Det opvarmer den nedre atmosfære. Og hvis mængden af drivhusgasser øges, så øges drivhuseffekten. I et havedrivhus sker noget tilsvarende: Sollyset

trænger ind gennem glasruderne og opvarmer luft og jord. Afkølingen hæmmes derimod af ruderne; blandt andet fordi glasset forhindrer varmestrålingen i at slippe ud. Det er den effekt, som har en parallel i den atmosfæriske drivhuseffekt.

Klima i computeren

Grundstammen i arbejdet med fremtidens klima er klimamodel-lerne. Modellerne bygger på fysikkens love og giver en matematisk beskrivelse af klimasystemets forskellige dele: atmosfære, oceaner, biosfære (alt det levende), is og sne samt den faste jord. Modellerne beregner ikke blot temperatur men også nedbør, fordampning, solindstråling, vindstyrke og vindretning og meget andet.

Der er dog en stor ubekendt faktor i modelleringerne: Hvordan udvikler samfundet sig de kommende 100 år?

Vi mangler svar på spørgsmål som:

- Er miljøbevidstheden fortsat stigende?
- Finder vi gode alternativer til kul og olie?
- Kan vi bekæmpe klimaændringer ved f.eks. skovrejsning?

Alt sammen noget der får stor indflydelse på udviklingen i klimaet.

Et åndehul med masser af vækster.
Foto: Hans Christian Katberg Olrik Thoft

Det internationale klima-panel IPCC har fastlagt en række 'alternative fremtider' med hver sin teknologiske udvikling og udledning af klimagasser. Fremtiderne kalder forskerne for scenarier, og de rækker fra det bæredygtige samfund, der primært får energi fra alternative kilder til det storforbrugende, der skruer yderligere op for udslippet af forskellige stoffer i forhold til i dag.

Landområder dækket med skov

Vådere, varmere og anderledes grønt

En øget drivhuseffekt fører ikke blot til et varmere klima men også til ændringer i type og antal af ekstreme vejrbegebenheder. Beregningerne viser f.eks. flere og længerevarende hedebølger, kraftigere nedbørhændelser og øget vindstyrke for de kraftigste storme. I tabellen nedenfor finder du nøgletal for klimaet i fremtidens Danmark.

Årstal	2006 - 2035	2036 - 2065	2071 - 2100
Årsmiddeltemperatur	+ 0,6°C	+ 1,4°C	+ 3,1°C
Vintertemperatur	+ 0,6°C	+ 1,4°C	+ 3,1°C
Sommertemperatur	+ 0,5°C	+ 1,3°C	+ 2,8°C
Årsnedbør	+ 2%	+ 4%	+ 9%
Vinternedbør	+ 8%	+ 19%	+ 43%
Sommernedbør	÷ 3%	÷ 7%	÷ 15%
Maxsommerdøgnsnedbør	+ 4%	+ 10%	+ 21%
Max vinterstormstyrke	+ 2%	+ 5%	+ 10%

Danske planteavlere kan formentlig høste fordele af det ændrede klima med længere vækstsæson og højere kuldioxid-koncentration i luften. De potentielle fordele forudsætter dog, at vi løbende tilpasser gødsning samt bekæmpelse af ukrudt og insekter - og på længere sigt omstiller til nye afgrøder.

Også skovsammensætningen ændrer sig under fremtidens nye klima. Træarter, som i dag er tæt på deres naturlige sydgrænse, går tilbage, mens træer tæt på deres nordlige grænse vinder frem. Øget kuldioxid-indhold i atmosfæren fører dog generelt til øget vækst og vedproduktion.

Udviklingen i Danmark er karakteristisk for det meste af Nordvesteuropa. Vi skal dog ikke længere væk end til det nordlige Skandinavien eller Middelhavsområdet, før vi finder væsentlige afvigelser. Nordpå stiger både temperatur og nedbør noget mere end hos os. Sydpå falder nedbøren markant og blandt andet den Iberiske halvø vil opleve decideret tørke i sommerperioden.

Rød solhat der nu kan dyrkes, men ikke står vildt i Danmark.
Foto: Claus Kern-Hansen

Danske klimaændringer i det 21. århundrede. Tallene angiver ændring i forhold til perioden 1961-90 for et af de mere pessimistiske fremtidsscenarier.

Avnbøg
- *Carpinus betulus*
15-20 m højt, kegleformet træ. Hårdfør og nøjsom. Bøgelign. gulbrun høstfarve. Velegnet til hæk, tåler kraftig beskæring

Benved
- *Euonymus europaeus*
3-5 m højt. Lille træ med oprette grene. Elliptisk løv 4-8 cm langt, gulrøde efterårsfarver, rosa-røde frugter og orange frø.

Blågrøn rose
- *Rosa dumalis*
1-2 m tætgrenet busk med få udløbere. Lysrøde velduftende blomster. Orange- til mørkerøde, ægformede hyben.

Bævreasp
- *Populus tremula*
8-10 m høj. Under særlige gunstige forhold op til 25 m. Letbygget krone, kraftig rodskud dannende. Løvet er næsten rundt 3-8 cm.

Bøg
- *Fagus sylvatica*
20-25 m kraftig voksende træ, kuppelformet krone. Stor anvendelse. Som klippede planter taber de visne brune blade sent.

Dunbirk
- *Betula pubescens*
15-20 m høj. Opret, let fin grenbygning. Trives på alle jorder, også de meget våde. Ægformet løv med stærkt gul efterårsfarve.

Dunet gedeblad
- *Lonicera xylosteum*
2-3 m høj busk. Bred vækst. Gullighvid blomst i maj-juni, røde bær i juli-sept. Nøjsom, hårdfør, tåler både vind og skygge.

Engriflet hvidtjørn
- *Crataegus monogyna*
10-15 m højt træ under gunstige forhold. Ses ofte som kraftig, tæt kuppelformet busk. Meget nøjsom, hårdfør og tåler saltsprøjt.

Læplantning

Levende hegn er vigtige og velkendte elementer i det åbne land og det har de været i mange årtier. I Danmark er vestenvinden den fremherskende og læplantning er derfor en naturlig foranstaltning, hvis man vil have acceptabelt udbytte på en del afgrøder. I starten var det især i midt- og vestjylland, de en-rækkede nåletræshegn der dominerede, i Sønderjylland en-rækkede tjørnehegn og senere i 1970'erne kom de 3-6 rækkede løvtræshegn til.

Hvor de enrækkede hegn blev anlagt, med det ene hovedformål at skabe læ, opfylder de flerrækkede løvtræshegn i varierende grad flere formål - alt efter hvordan det enkelte hegn er designet. Fordelene ved læhegnene er de velkendte produktionsmæssige, f.eks. at forbedre mikroklimaet for planterne på marken ved, at vindhastighed og fordampning mindskes, forbedre jordtemperatur og vandholdningen for afgrøderne, hindre jordfygning og sandflugt. Af andre åbenlyse fordele kan nævnes, at læhegnene er med til at give landskabet karakter, skabe levesteder for en lang række insekter, padder, fugle og pattedyr samt for den vilde flora i det åbne land hvor hegnene virker som spredningskorridorer for disse.

Et traditionelt løvtræshegn opbygges af en række busk- og træarter, der alle har bestemte roller. Enten som ammetræer/busk, bestandstræer og lyskrævende - og skyggetålende buskarter.

Da den fremherskende vindretning er fra vest, er mange hegn orienteret nord/syd. De planter der står i vestrækkerne er hermed de mest udsatte for vinden og det kræver, at det er de mest håndføre og robuste arter der står her. I vestrækkerne plantestypisk tjørn, navr, røn og vild æble, evt. bærmispel og som ammetræ rødæl.

I midterrækkerne plantes typisk skyggetålende buske som f.eks. fjeldribs, liguster, gedeblad og tørst. Eg, lind, fuglekirsebær og avnbøg bruges ofte som bestandstræer. Som ammebuske bruges eventuelt grønæl og som ammetræ rødæl. I østrækkerne plantes en række buskarter som f.eks. rød kornel, hassel, syren, benved, slåen, kvalkved, æblerose, blågrøn rose og hyld.

Der anvendes mange forskellige træarter og buske. Men det er vigtigt, at kende de enkelte arters krav til voksestedet. Gennem årene har man i læplantningen anvendt, både de arter der er naturligt hjemmehørende i Danmark og arter der er indførte, som f.eks. bærmispel og sargents æble. I de senere år er der kommet større fokus på at anvende de hjemmehørende arter og mindske brugen af indførte arter.

Det er vigtigt, at der bruges danske, lokaltilpassede frøkilder der har bevist, at de kan klare sig i det danske klima. Man har i mange år arbejdet med at finde de mest velegnede frøkilder. Fra 1. juli 2009 skal alle de hjemmehørende arter der bruges i læhegn med tilskud, være af danske frøkilder.

Selvom et læhegn har som det primære formål at skabe læ, kan man udmærket designe læhegnene således, at den vilde fauna og flora i højere grad tilgodeses. F.eks. ved at benytte mulighederne for, at lade udyrkede striber jord ligge, at undlade at plante for hver 50 m og at f.eks. vælge en høj andel bærbærende buske til gavn for vildtet, og man kan tilpasse artsvalget i hegnene efter de sekundære formål, der måtte være. Men det er vigtigt der tages højde for de lokale forhold.

Der henvises til oplysning om tilskudsmuligheder andetsteds i denne folder og på www.plantningoglandskab.dk

Småplantninger i landskabet

Ved at etablere plantninger på ejendommen skabes der større værdi, både for ejeren og for samfundet som helhed. De værdier plantningerne skaber er mangfoldige: nye levesteder for insekter, padder, fugle og pattedyr, og så er de læskabende og med til at skabe variation i landskabet.

Plantningerne kan antage forskellige størrelser og former, lige fra afrunding af markhjørner, der ikke er rentable at dyrke, til større vildtremiser på flere hektarer. Selve strukturen og designet af vildtplantningen er afhængig af landskabets karakter, men den optimale form fås når plantningen har en bugtet form. Man kan desuden skabe store indre rande og derved øge randeffekten - der har stor betydning for vildtet - ved at opbygge plantningen således, at der er en stor del af lysåbne arealer indenfor en tæt randbeplantning.

Plantningen skal kunne holde vinden ude, lukke solen ind og sørge for vinterdækning til vildtet. Det er derfor vigtigt at sørge for tilstrækkeligt bundlæ, ved at plante buskearterne forholdvis tæt. Der skal undgås for mange store træer i plantningen, og de skal placeres på en sådan måde, at de ikke kommer til at dominere buskearterne. Det kræver en del viden at designe en vildtplantning med et stort antal plantearter, for at tilgodese de enkelte arters måde at vokse på og deres krav til lys.

For at vildtet skal få størst nytte af plantningen skal denne placeres i tilknytning til ledelinier i landskabet, f.eks ved eksisterende læhegn, diger eller vandløb. Hvis man laver beplantning tæt op ad eksisterende hegn, falder den nye beplantning godt ind i landskabet.

Der anvendes hovedsagligt de arter der er naturligt hjemmehørende i Danmark og af danske frøklidder der har vist deres tilpasningsevne til det danske klima. Der findes en række af busk- og træarter der traditionelt bruges i plantninger i det åbne land. Af buskearter kan bl.a nævnes: navr, alm. hvidtjørn, hyl, alm. hæg, benved, tjørn, fjeldribs, hassel, dunet gedeblad, rød kornel, syren, tørst, vrietorn, sargents æble, kvalkved, havtorn, æblerose, klitrose, hunderose, blågrøn rose, seljepil og femhannet pil.

Af træarter kan nævnes bøg, vintereg, stilkeg, avnbøg, lind, fuglekirsebær, vortebirk, dunbirk, spidsløn og skovfyr.

Der findes således en del plantearter at vælge imellem, men her er det vigtigt, at kende de enkelte arters krav til lys, jordbund, vand og deres tålsomhed overfor salt, frost - og evne til skyde igen efter eventuel nedbidning. Også formålet med plantningen bestemmer i nogen grad hvad der skal plantes og det er også vigtigt der tages hensyn til egnskarakteristiske forhold.

Plantning omkring bygninger

For at vildtet kan få størst glæde af plantningerne skal de ofte placeres langt fra bygninger på selve ejendommen, men plantninger har mange andre formål, hvor de laves omkring beboelses- og driftsbygninger på ejendommen. Udover den læmæssige virkning, kan en velkomponeret grøn beplantning skabe større sammenhæng mellem gamle og nye bygninger på landbrugsejendommen. Man kan således ved hjælp af beplantninger undgå, at ejendommen bærer præg af "knopskydning", men i stedet fremstår som en samlet helhed. Plantningerne kan også bruges som afskærmning af bestemte bygningselementer, som stalde, veje eller gyllebeholdere, være med til at reducere støj- og støvgener og til at befæste, f.eks jordvolde og er naturligvis med til at skabe et smukt og naturligt miljø for beboerne. Vær dog opmærksom på, hvad formålet med den enkelte plantning er, så det rigtige plantevalg kan foretages.

Femhannet pil
- *Salix pentandra*
7-10 m højt træ eller busk, opret løsbygget krone. Vokser bedst på fugtig næringsrig jord. Lyskrævende - tåler vind og frost.

Fjeldribs
- *Ribes alpinum*
1-1,5 m tæt busk, tæt forgrenet med tynde til overhængende grene. Trives ofte i skygge og på næringsfattig jord.

Fuglekirsebær
- *Prunus avium*
20-25 m højt, hurtigtvoksende med bred krone. Hvide blomster i store mængder ved løvspring, frugterne er røde-sorte.

Hassel
- *Corylus avellana*
3-5 m høj busk. Rundagtig til ægformet løv. Gul efterårsfarvet. Blomster/rakler i feb-april. Trives i sol/halvskygge til skygge.

Havtorn
- *Hippophae rhamnoides*
1-3 m høj busk. Lanseformet løv. Kraftige grentorne. Ofte store mængder af orange stenfrugter. Hårdfør også i kystområder

Hunderose
- *Rosa canina*
2-4 m høj opret busk. Store krumme torne, rosa blomster, skarlagensrødt hyben. Velegnet til hegn og vildtplanter. Meget hårdfør.

Klitrose
- *Rosa pimpinellifolia*
1-2 m høj, rigt småtornet busk med hvide velduftende blomster. Hyben er små brunlig-sorter - sidder til langt hen på vinteren.

Kristtorn
- *Ilex aquifolium*
4-6 m høj. Lille buskagtig træ. Løvet er 5-7 cm tornet glinsende mørkt stedsegrønt. Små hvide blomster, røde bær. Sol/skygge.

Fra drøm til virkelighed

Den lille ejendom på 8 ha

Drømmen om at ændre ejendommen til en natur-ejendom havde simret i mange år hos Jens og Jette. Men det var sikkert for dyrt.

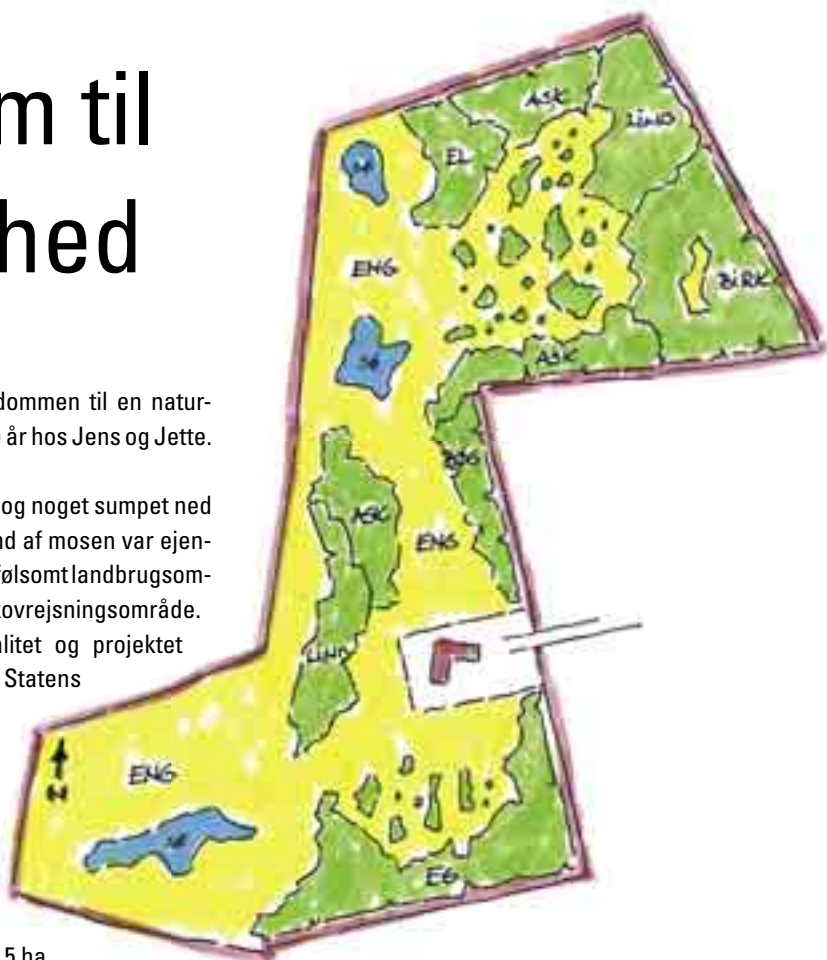
Hele jorden var næsten flad, dog noget sumpet ned mod mosen mod vest. På grund af mosen var ejendommen udpeget som særligt følsomt landbrugsområde, men ikke som positivt skovrejsningsområde. Nu er naturprojektet en realitet og projektet kostede totalt 35.000 kr. efter Statens og EU's medfinansiering.

De samlede årlige indtægter i fremtiden er på 22.625 kr. for de 7,5 ha tidligere dyrkede marker, hvilket svarer til 3.060 kr. pr. ha. Halvdelen af indtægterne kommer fra de 5 ha nye skov og den anden halvdel fra de 2,5 ha nye enge, som i fremtiden skal afgræsses - naboen har lovet, at sætte kvier på græs næste sommer.

Godt for miljøet og sjælen

Miljømæssigt betyder skovene og engene, at ca. 90 ton CO₂ ikke ender som drivhusgasser i atmosfæren.

Der er også blevet råd til en ny udestue, hvorfra det er muligt, at se ind i "skov-savannen" syd for gården - eller følge gæssene i søerne, der kan ses ude for enden af korridoren - enten mod vest eller mod nord.

Der bliver også læ i haven, når skoven mod vest bliver højere - og så skal hækken væk. Over 40 forskellige træer og buske - alle hjemmehørende - er der plantet i skoven. Skoven er en kopi af vores fortidsskov - for den er rigest på natur.

Og det er for naturen - og deres egen skyld - at Jens og Jette har lavet deres naturprojekt. Drømmen om det perfekte bosted blev til sidst opfyldt.

Rødrygget tornskade
Fotokilde: Wikipedia Commons

Fra landbrug til natur

Den store ejendom på 22 ha

Søren har selv drevet ejendommen hele sit liv, men nu er tiden moden til at datteren skal overtage. Hun er ikke landmand - bare interesseret i heste og natur. Markerne er på 20 ha og er let kuperede - fire forskellige steder kommer der rørlagte dræn ind fra naboerne og samlebrøndene viser, hvor de mødes og samles - i et stort rør - løber de ud i nordøsthjørnet af ejendommen.

Hele ejendommen ligger i et nitrattfølsomt område og er udpeget som særligt følsomt landbrugsområde, hvilket giver mulighed for, at staten og EU vil medfinansiere en omlægning og give løbende arealstøtte til en ekstensivering af landbrugsdriften. Ejendommen er ikke udpeget til positivt skovrejningsområde.

Sørens opgave er at sikre driften ud i fremtiden. Hans valg falder efter rådgivning fra et konsulentfirma på skovrejsning på 8 ha og etablering af våde enge på 12 ha.

Hele projektet koster Søren 56.000 kr. efter EU og statens medfinansiering. I fremtiden bidrager skoven med 17.600 kr. om året i indtægt og de våde enge bidrager med 80.400 kr. om året. Gennemsnitlig får Søren i fremtiden 4.900 kr. pr. ha. Han forpligter sig til at afgræsse de 12 ha våde enge, hvilket passer fint til datterens ønske om at have et mindre hestehold.

I fremtiden kan Sørens nabolandmænd dyrke korn, mens Søren påtager sig opgaven med at rense drænvandet. De nye våde enge vil fjerne ca. 2,5 ton kvælstof om året, hvilket svarer til udvaskningen fra ca. 50 ha intensivt dyrket landbrugsjord.

På grund af den nye skov og ophør med dyrkning af de lave jorder er der nu en forskel på CO₂-regnskabet på over 140 ton om året, fordi skoven opbygger biomasse og tørvejorden ikke længere omsættes.

I fremtiden kan Søren og hans datter nyde de nye små vandløb, de nye søer og skove og glædes ved, at dyr, fugle og blomster indfinder sig efterhånden som årene går.

Kvalkved
- *Viburnum opulus*
3-4 m høj og åben med udbredte sideskud. Hvide blomster i juni, skinnende røde bær siddende til hen på vinteren. Trives overalt.

Navr
- *Acer campestre*
10-15 m højt træ med uregelmæssig grenbygning. Matgrøn løv 6-8 cm langt og bredt, gul efterårsfarve. Trives i sol til halvskygge.

Rød kornel
- *Cornus sanguinea*
3-4 m høj busk. Rødlig efterårsfarve, små hvide blomster i skærme, blåsorte bær. Trives overalt. Meget nøjsom og hårdfør.

Rødel
- *Alnus glutinosa*
15-25 m højt træ. Hurtig voksende træ, der kan blive gammel. Kan trives på lavbundet jord med god vandforsyning.

Røn
- *Sorbus aucuparia*
10-15 m opret letløvet træ, med bred krone. Hvide blomster i maj-juni. Korallrøde frugter i store klaser fra juli. Trives overalt.

Seljepil
- *Salix caprea*
6-10 m høj busk eller mindre træ. Blomsterne opsoeges meget af bier. Vokser på alle jordtyper. Planten tåler tilbageskæring.

Skovæble
- *Malus sylvestris*
4-8 m busk/træ med gren-torne. Rosa blomster, gulrøde frugter, som dyr og fugle har glæde af efterår og vinter. Trives overalt.

Skovfyr
- *Pinus sylvestris*
15-20 m høj. Som ældre med uregelmæssig 8-10 m skærmagtig krone. Meget klima tolerant, trives overalt - også i vestjylland.

Plant allétræer

En allé er en lige vej med træer på begge sider, sædvanligvis af samme type eller art. Et arkitektonisk element, hvor træernes kroner vokser sammen og danner et sammenhængende rum, en løvtunnel. Er der således kun træer på den ene side af vejen, kaldes det for en træække!

Alléen eller træækken leder blikket eller én hen til noget, eller gennem noget. Man kan også plante en allé for at fremhæve en udsigtslinje, eks. gennem en park eller et landskab, mod en fjerntliggende seværdighed. Der er mange andre fordele ved at plante en allé eller en træække. Her kan nævnes:

- Forskønner ejendommen. Hvad enten det er en allé op til en ejendom, rundt om, eller gennem en stor have, så har den en stor herlighedsværdi.
- Forskønner omgivelserne. Hvem kunne forestille sig vestvolden (Danmarks længste allé), Haderslevvej i Kolding eller Rathlousdals Allé i Odder, uden de allétræer vi har nydt der i mange år.
- Medvirken til værdistigning. Der vil, i langt de fleste tilfælde, være en øjeblikkelig værdistigning ved etablering af en allé på en ejendom. Og værdistigningen bliver højere for hvert år der går, hvis den er velproportioneret og velplejet.
- Godt for faunaen. Grønt er sundt, og det gælder også med alléer. Faunaen nyder i den grad af en allé. Fugle bygger reder i allé af lindetræer og mange forskellige insekter får et leve- og opholdssted - der reddes og bevares tusindvis af liv!
- Lævirkende, høj hæk, der samtidigt kan modvirke indkig. Såvel i det åbne land som langs en indkørsel eller rundt om en have, vil næsten hvilken som helst allé have en gavnlig virkning i form af læ - og som skyggevirksomhed. Lævirkningen kan være ønskelig, for at hindre erosion eller for at gøre udendørs opholdsrum brugbare. Skyggevirksomheden kan være ønskelig, for at bevare en bestemt fauna under træerne, eller for at hindre udtørring eller anden form for svidning forårsaget af solen om sommeren.

Plantevalg til din allé

Mulighederne for plantevalg er mange, og man skal give sig god tid til at vælge - her et par af mulighederne:

- *Acer platanoides*, spidsløn. Tæt kugleformet krone. Stort bredkronet træ, 20-30 m. Store 5-lappede blade på ca. 15 cm. Flotte gyldne til rødlige efterårsfarver. Hårdfør på de fleste voksepladser.
- *Populus nigra* 'Italica', søjlepoppe. Nærmest majestætiske slanke søjletræer på ca. 20 m. Friskgrønne blade på ca. 6 cm. Hårdfør på de fleste voksepladser, dog ikke helt lette sandjorde.
- *Quercus robur*, stilkeg. Stort bredkronet træ, 20-25 m. Uregelmæssigt lappede blade på ca. 10 cm. Gulligrune efterårsfarver. Hårdfør på de fleste voksepladser, dog ikke helt lette sandjorde.
- *Sorbus intermedia* 'Brouwers', siljerøn. Blomsterrigt. Til den åbne allé. Lille træ, pyramideformet krone, ca. 10 m. Brede savtakke, mørkegrønne blade på ca. 10 cm, underside af blad er hvidfiltret. Hårdfør på de fleste voksepladser.
- *Tilia vilgaris* 'Palida', kejserlind. Elegant kegleformet krone. Stort bredkronet træ, ca. 25 m. Friskgrønne hjerteformede blade på ca. 12 cm. Gyldne efterårsfarver. Hårdfør på de fleste voksepladser.
- *Tilia* hybrid 'Odin', storbladet lind. Kraftigt voksende træ med stor bladfyldte. Stort bredkronet træ, ca. 25 m. Store mørkegrønne ægformede blade på ca. 12 cm, gyldne efterårsfarver. Hårdfør.

Vejen til succes

For at få succes med sin allé, bør man undersøge og overveje situationen meget nøje. Husk på at alléen skal stå og se smuk ud i mange årtier efter at den er plantet. De færreste planter en allé, der straks giver den ønskede virkning. Så det der plantes kan mere eller mindre betragtes som en ungplante, der har flere års vækst for sig. Derfor er der visse overvejelser man skal gøre sig inden anskaffelsen.

Af faktorer, der er af altafgørende betydning, kan nævnes: jordbund, vind, lys- og vejrforhold på lokationen, budgettet til etablering, og ikke mindst, budgettet til vedligeholdelse i de efterfølgende år - så derfor kan det kun anbefales at søge rådgivning hos en have- eller læplantningskonsulent, og gerne den lokale, der kender til nævnte forhold i området.

Lidt godt til øjet, maven og fuglene

Ønsker man at plante træer i det åbne land, vil det være en god ide at iblande frugttræer, hvad enten det er i skovbrynet, læhegnet eller en frugthave ved beboelsen - hvem vil ikke gerne kunne tage sig et æble eller en blomme, når man går en aftentur i naturen, langs det flotte skovbryn eller læhegn.

Frugttræerne i skovbrynet eller læhegnet vil i maj måned give en overvældende blomstring, som når træerne har nået en anselig størrelse vil kunne ses på lang afstand. I den periode vil det vrimle med bier og mange andre insekter, som vil blive tiltrukket af træernes enorme blomsterflor. Når frugterne modner, vil de give føde for mange dyr, men især for fuglene, vil det være et overdådigt forrådskammer.

Både æbler, pære, blommer og kirsebær vil kunne bruges i skovbrynet eller læhegnet, men æblerne vil have størst værdi, som foder til fuglene. For at træerne skal blive gamle og store flotte skulpturelle træer, er det vigtigt, at man bruger træer, som er podet på en kraftig grundstamme. Æblerne bør være podet på ikke svagere end M7 eller MM106, men bedst er træer podet på A2 eller vildstamme, disse træer er lidt længere om at give frugt, men vil med årene blive de flotteste træer. Pærer bør være podet på vildstamme. Æbler og pærer på vildstamme bliver let 80-100 år. Af hensyn til god bestøvning og senere frugtsætning, er det en god ide at plante træerne i grupper med 2-4 træer inden for 10-20 m afstand.

Mange sorter vil kunne bruges i beplantningerne. Sorter der modner sent vil have den største værdi for fuglene. Gode sorter er nævnt i næste afsnit.

Frugthaven

Er frugttræer i skovbrynet og læhegnet mere til naturens dyr, så vil anlæg af en stor eller mindre frugthave tættere ved boligen, kunne forsyne familien med frisk frugt fra juli til midt på vinteren. Samtidig vil fugle og dyr kunne tage sig af overskuddet.

I frugthaven vil man alt efter jordbundens beskaffenhed kunne plante frugttræer på svagere grundstammer, det vil være en god ide at lave en blanding. Er jorden let, er det ikke en god ide med de svage grundstammer. Det samme gælder, hvis der ikke er gode læforhold. Jo kraftigere grundstammer, jo større og ældre træer får man. Jo svagere grundstammer, jo før kommer træerne i bæring. I frugthaven er det en god ide at vælge sorter med meget spredt modnings tidspunkt, således at der er frisk frugt hele tiden.

I frugthaven er det også på sin plads at vælge både æbler, pærer, blommer og kirsebær. Har man kun plads til enkelte blommer og kirsebær, så skal man vælge sorter, som er selvbestøvende. Hos æbler og pære er der ikke selvbestøvende sorter, så her er det vigtigt med mindst to sorter.

Gode sunde æblesorter kan nævnes: Rød Ananas, Discovery, Filippa, Belle de Boskoop, James Grieve, Guldborg og Rubinola. Pæresorter: Herrepære, Grev Moltke, Pierre Corneille, Conference og Concorde. Blommesorter: Opal, Jubileum, Hanita og Victoria. Kirsebær: Stella, Sunburst, Lapins, Skeena og Merton Glory.

Ved valg af sorter vil det være en god ide og hjælp, at kikke efter "Succes med Frugt" mærket.

Andre sorter kan også bruges, men sorter med dette mærke er gode sunde sorter.

Har man plads til lidt spændende i frugthaven, giver træer som pærekvæder, mispler, morbær, kastanier eller valnødder et frisk pust, og bliver med årene særprægede, flotte, store træer.

Slåen
- *Prunus spinosa*
2-4 m høj tornet busk.
Hvide blomster. Frugten er lille, rund og blåduget.
Meget nøjsom, lyskrævende, trives overalt.

Småbladet lind
- *Tilia cordata*
15-20 m højt træ. Velduftende blomster. Solitært, allé, hæk, hegn og i skov. Vil få glæde af kommende temperatur stigning.

Spidsløn
- *Acer platanoides*
15-20 m højt træ. Hurtigt voksende - kuppet krone. Solitært, allé, bryn samt i skov. Trives overalt, bedst med god vandforsyning.

Stilkeg
- *Quercus robur*
20-25 m højt træ. Elliptisk fjerlappet løv. Anvendes som solitært og allé. Stilkeg er en af vore vigtigste skovtræer.

Storbladet lind
- *Tilia platyphyllos*
15-18 m højt træ. Moderat voksende. Som ungt smalt og søjleformet, senere bredere. Stram og tæt opbygget krone.

Tørst
- *Frangula alnus*
4-6 m høj busk. Gulgrønne blomster, frugten er rød-sort. Tørst er nøjsom, skyggetålende. Udpræget surbundsplante.

Vintereg
- *Quercus petraea*
20-30 m højt træ. Omvendt ægformet fjerlappet løv. Anvendes som solitært, allé, hæk, bryn og i skoven. Tåler tørke.

Bidrag til naturens

mangfoldighed

■ Af Jan Pedersen,
Danmarks Naturfredningsforening ■

Naturen i Danmark ligger mange steder spredt og isoleret som små øer. Så der er god brug for ledelinjer og trædesten for naturens dyre- og planteliv.

Sammenhængende natur er, sammen med mere natur og bedre natur, en af Danmarks Naturfredningsforenings ambitiøse målsætninger. I bogen "Fremtidens Natur i Danmark" giver DN sit bud på, hvor der i særlig grad er behov for ekstensivering af landbruget, herunder plantning af levende hegn og småskove.

Når mangfoldigheden af plante-, dyre- og insektarter er lav i Danmark sammenlignet med vores nordiske naboer, så er det blandt andet fordi, der er fjernet en lang række småbiotoper og læhegn i landskabet. Det til trods for flere gavnlige virkninger af levende hegn: Lævirkningen og den højere temperatur på læsiden, større vildtbestand og flere nyttige rov-insekter. Samtidig bindes der kuldioxid (CO₂) så længe hegnene vokser, og under et er plantninger rimeligt CO₂ neutrale, når der ses bort fra diesel til maskinerne. Her er eksempelvis reopløjning en "sværvægter" i dieselforbrug.

eksisterende hegn. Hegn af sitka- og hvidgran skal der dog ikke så meget til at overgå i naturkvalitet, så her kan man med fordel sætte ind med udskiftning til hjemmehørende træer og buske.

Læhegn med veludviklet "fodpose", som det ses på de beskyttede sten- og jorddiger, giver særlig valuta for pengene. Hvis ploven holdes i respektfuld afstand vil en usprøjtet og ugødet, fræsset stribe eller udlæg af græs bidrage til særlig værdifuld hverdagsnatur. Agerhøne, hare og sanglærke, der alle er i tilbagegang, vil kende deres besøgstid og indfinde sig straks.

Når læhegn kommer på tværs

Læhegn plantes små, men kan blive 20-30 m høje. Høje hegn kan hæmme udsynet noget. Men hegn kan også på smukkeste vis fremhæve landskabsformerne. Læhegn indenfor fortidsminders 100 m beskyttelseszone er dog i mange tilfælde uønskede i forhold til at sikre oplevelsen af en fælles kulturværdi.

Skjult under den fædrene jord findes masser af uopdagede fortidslevn. Derfor er der stor risiko for at værdierne ødelægges ved dybdepløjning forud for plantning. En forespørgsel hos det lokale museum kan bidrage til løsninger på dette område.

Istidslandskaber som bakkøer, åse og ådale og andre geologiske formationer kan der også være rigtig god grund til at friholde fra tilplantning eller tilplante med omtanke. For uanset bevæggrundene her og nu, så skal plantningerne ses i et længere tidsperspektiv, der rækker frem til børn og børnebørn.

Danmarks
Naturfredningsforening

Dansk Naturfredningsforening anbefaler:

- Bevar de levende hegn og andre småbiotoper på din ejendom
- Hold plov, gødningspreder, og sprøjte på god afstand af hegn, moser, enge, overdrev og fortidsminder
- Plant hegn og småskove som ledelinjer og trædestene mellem eksisterende skov, vandløb osv.
- Spørg kommunen om der er økologiske korridorer på din jord, hvor plantning kan være ekstra værdifuldt for naturen.
- Plant gerne brede hegn med forskellige arter og god buskvegetation (fodpose).
- Brug hjemmehørende arter og provenienser for at give de bedste vilkår for insekter, fugle mm.
- Kontakt det lokale museum inden du eventuelt dybdepløjer for at bevare fortidslevn til kommende generationer.
- Tænk på oplevelsen af landskabet efter tilplantning; kulturhistorie og geologiske værdier gaves tit af åbne vidder.

Ved at anvende planter af dansk oprindelse og proveniens til læhegn og småskove opnås mange umiddelbare fordele: Insektfauna og fugleliv er tilpasset og indfinder sig hurtigt, ligesom almindelige planter og skovbundsplanter gør det med tiden. Det tager dog lang tid at skabe naturværdier på højde med gamle ege/hasselhegn eller hegn af stynde popler fra udskiftningens tid, så pas også godt på de

Tilskudsordning hvori der indgår træplantning

Der er p.t. fem landsdækkende tilskudsordninger, som omfatter træplantning. I oversigten nedenfor gives en generel beskrivelse af ordningernes indhold. Men det er ikke muligt her at medtage alle detaljer, da ordningerne er ret komplekse. Derfor henvises til de relevante hjemmesider med detaljerede vejledninger.

1. Tilskud til privat skovrejsning

Ordningen omfatter skovrejsning på private landbrugsarealer - plantningerne omfatter både produktionsskoven og skovbrynene. Tilskudssatserne varierer afhængig af, om der plantes løvskov / skovbryn eller nåleskov. Der gives også tilskud til ekstensiv plantning af hjemmehørende arter samt til såning. Det er et hovedkrav, at der skal anvendes arter, som er egnede på lokaliteten (her kan www.plantevalg.dk være et nyttigt redskab).

Ordningen administreres af Skov- og Naturstyrelsen: www.Skovognatur.dk/skov/privat/tilskud/Skovrejsning/

2. Tilskud til bæredygtig skovdrift.

Ordningen indeholder fire forskellige delelementer (4 vejledninger); men det er kun vejledning nr. 2: "Tilskud til foryngelse af nåletræsarealer", som er relevant i forbindelse med plantning eller såning. Det er et hovedkrav, at der skal anvendes arter, som er egnede på lokaliteten. Ordningen omfatter foryngelse med hjemmehørende træarter (der findes liste i vejledningen). Til skovbryn findes ligeledes en liste med tilskudsberettigede arter.

Ordningen administreres af Skov- og Naturstyrelsen: www.skovognatur.dk/Skov/Privat/Tilskud/Baeredygtig/

3. Tilskud til gentilplantning efter stormfaldet januar 2005

Ordningen er stadig i kraft; men det er klart at den vil fase ud efterhånden som stormfaldsarealerne er plantet til. Ordningen er forholdsvis kompleks.

Ordningen administreres af Skov- og Naturstyrelsen: www.skovognatur.dk/Skov/Privat/Tilskud/Stormfald/

4. Tilskud til vildtplantning

Ordningen omfatter tilskud til etablering af vildtplantninger. Der ydes tilskud til køb af planter, hvormod der ikke ydes tilskud til selve plantningsarbejdet eller det efterfølgende vedligehold. I ordningen indgår i alt 39 arter, som er tilskudsberettigede.

Ordningen administreres af Skov- og Naturstyrelsen: www.skovognatur.dk/Jagt/Tilskud/Vildtplantning/

5. Tilskud til landskabs- og biotopforbedrende beplantninger

Ordningen omfatter tilskud til plantninger i det åbne land. Og den afløser den tidligere "læplantningsordning". Der ydes tilskud (40% hhv. 60%) til omkostninger forbundet med etablering af plantningerne (se detaljer i vejledning). I grundmoduletydes tilskud på 40% af omkostningerne. Hvis en række særlige betingelser er opfyldt (herunder brug af hjemmehørende arter, se detaljer i vejledning) kan der ydes forhøjet tilskud på 60%. Ordningen indeholder en oversigt over de tilskudsberettigede arter. Det drejer sig overvejende om hjemmehørende arter; men der indgår også 9 ikke-hjemmehørende arter. Fra den 1. juli 2009 skal planter af de hjemmehørende arter stamme fra danske frøkilder.

Ordningen administreres af Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, FødevareErhverv: www.ferv.fvm.dk

Vortebirk
- *Betula pendula (verrucosa)*
15-20 m højt træ. Hurtig voksende med bred åben krone. Birken trives overalt også med grundvands-påvirkninger.

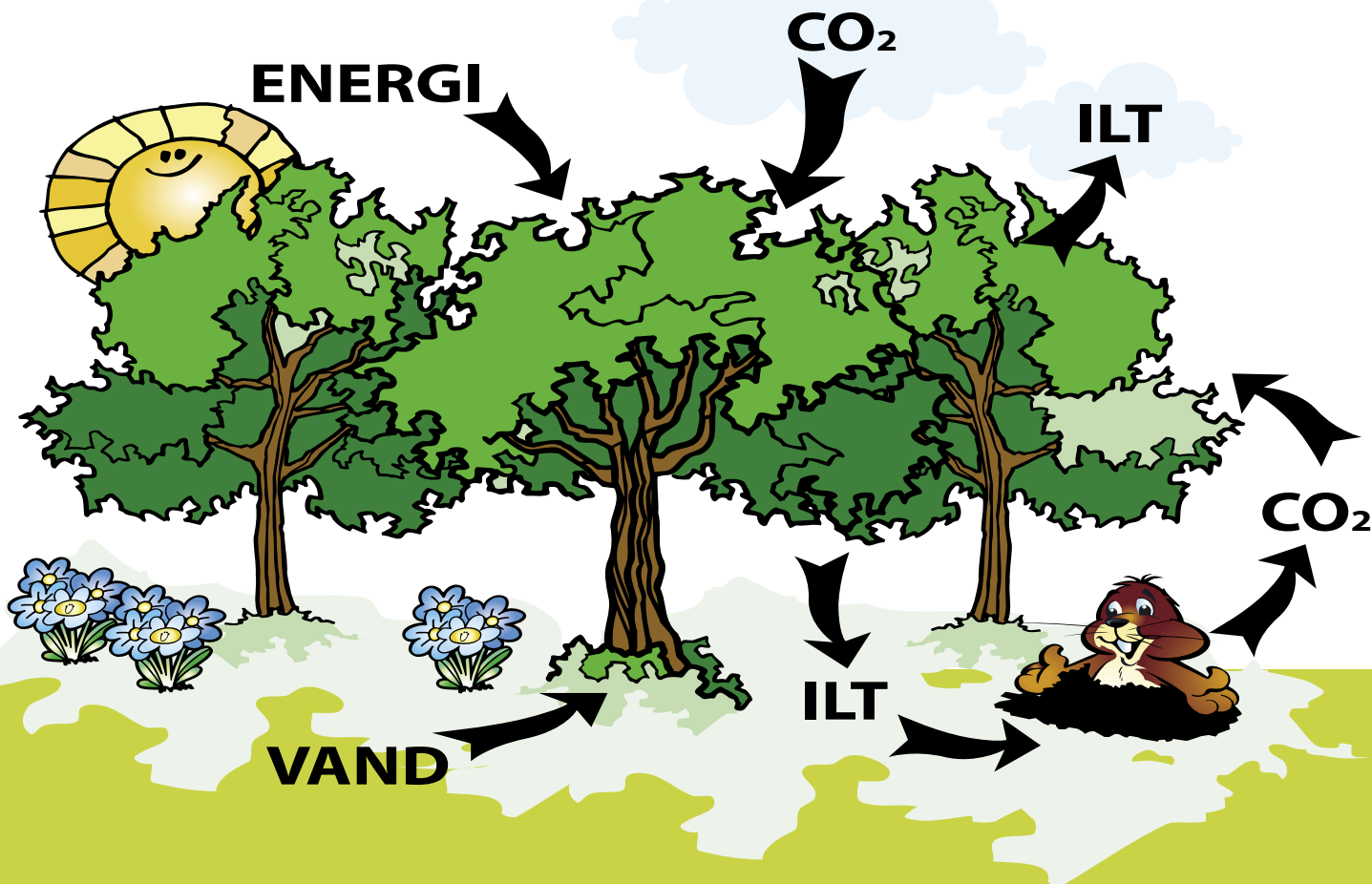
Vrietorn
- *Rhamnus catharticus*
3-6 m høj busk - lille træ. Blomsterne er uanselige grønne. Sorte kuglerunde stenfrugter. Trives overalt også kystnære områder.

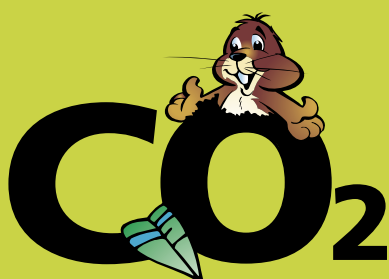
Æblerose
- *Rosa rubiginosa*
2-3 m høj kraftig busk. Grønt æble-duftende løv. Enkle rosa farvede blomster, røde hyben. Hårdfør og trives bedst i sol.

Ær (Ahorn)
- *Acer pseudoplatanus*
25-30 m højt kraftigvoksende træ. Løv 8-15 cm langt og bredt, gul efterårsfarve. Trives overalt, bedst med god vandforsyning.

Grundlaget for al liv...

Denne folder er udgivet af markedsføringsudvalget under Dansk Planteskoleejerforening - finansieret af GAU-midler.

Fotosyntesen er grundlaget for al liv på jorden - en proces der skaber fast stof af enkle ting som lys, luft og vand.

Et træ vokser hvert år og bliver større, højere og bredere - men hvordan går det til? Det spiser jo ikke noget som helst?

Alle grønne planter bruger solens energi, vand fra jorden og kuldioxid (CO₂) fra luften (og næringssalte fra jorden f.eks. nitrat og fosfat). Planten kan ved hjælp af solens energi sammensætte CO₂ og vand så det bliver til glukose og ilt. Glukosen omdannes til stivelse der bliver

transporteret fra bladene ned i træets vækstlag, som er den vigtigste del af veddet - og sammen med næringssaltene vokser træet.

Fotosyntesen kræver altså lys (solen). Træer og planter ånder ligesom dyr og mennesker - også når det er mørkt. Ved ånding forbrændes sukker og ilt for at få energi - og der udskilles kuldioxid og vand. Energien bruges til bevægelse, til varme og til at bygge kroppen op med.

Ånding og fotosyntese er modsatte processer.

Ved køb af projekt og planter:
Kontakt din lokale planteskole

Læs mere om tilskudsordninger, valg af planter og frøkluder på
www.plantevalg.dk